

"İNSANSIZ HAVA ARAÇLARI" VE ORTADOĞU'DA SÖMÜRGE COĞRAFYASINI YENİDEN KURMAK

ABD kontrolündeki insansız hava araçlarının geçtiğimiz on yılda yaptığı bombalamalar, 11 Eylül sonrası ABD'nin İslam coğrafyasına yönelik siyasal ilgisinin bir sonucudur. Fakat söz konusu bombalamalar, bir sonuç olduğu kadar 11 Eylül sonrası siyasal iklimde genelde Doğu-Batı özelde ise ABD ve Ortadoğu arasındaki 'asimetrik' ilişkiyi kuran ve süreklileştiren bir işleve sahiptir.

Ali BALCI

İnsansız hava araçlarının (drone) yeni savaş aygıtı olarak devreye girmesi, kendi başına devrimci ve altüst edici bir özelliğe sahip. Uçakların savaşa dâhil olması, bombalayan kişi ile bombalanan insanlar arasındaki mesafeyi önemli ölçüde değiştirmiş ve askerin öldürdükleri ile muhataplığını ortadan kaldırmıştı. Fakat son tahlilde savaş pilotları bombalamadan sonra yine askeri üsse geri dönüyor ve askeri alanın sınırları içinde

kalıyorlar. İnsansız hava araçlarının bir savaş aygıtı olarak devreye girmeleri ise bütünüyle yepyeni bir durumu beraberinde getirdi. Örneğin, ABD Nevada'daki Creech Hava Kuvvetleri Üssü'nde çalışan insansız hava aracı görüntü uzmanı bir personel, o gün çeşitli bombalamaları yapıp akşam evine ailesinin yanına dönmektedir. Dolayısıyla bu kişi için savaş ve öldürme, sivil gündelik hayatının bir parçası olmuş durumdadır. Böylesi bir

ortamda çalışan bir görevli şu açıklamayı yapabilmiştir: "Benim için en tuhaf şey sabah uyanmak, çocuklarımı okula götürmek ve sonra insanları öldürmektir".

Derek Gregory, "Drone Geographies" (2014) başlıklı bir yazısında bu durumu öldürmeyle gündelik hayatın iç içe geçmiş hali olarak tanımlıyor ve tam da bu nedenle 'yeni bir savaş biçiminde' yaşadığımızı işaret ediyor. Fakat Gregory ve bu konu üzerinde yazıp çizenler

dikkatimizi bir başka noktaya daha çekiyor ve hikâyenin bombalanan tarafında durumun çok daha yıkıcı olduğunu gözden kaçırmamamız gerektiğini söylüyorlar. Örneğin Media Tahir “Louder than Bombs” (2012) başlıklı yazısında insansız hava araçlarının bombaladığı bir coğrafyada yaşayan insanların durumunu şu şekilde tasvir ediyor:

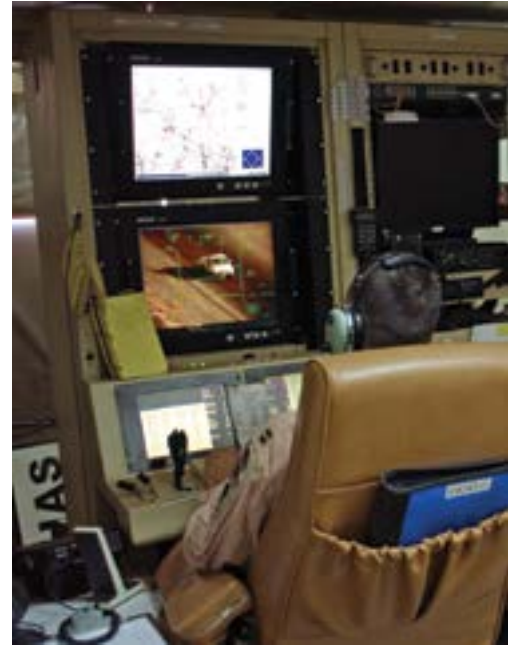
Onların ‘şeffaflık ve hesap verme’ gibi talepleri yok. Onlar öldürmelerin durmasını istediklerini söylüyorlar. Ölmek istemiyorlar. Cenazelere gitmek istemedikleri gibi yas tutarken dahi bombalanmak istemiyorlar. Şeffaflık ve hesap verme gibi şeyler onlar için düzenli ve sistematik öldürmenin somutluğu karşısında hayli soyut problemler.

İnsansız hava araçları ile birlikte hayatımıza giren yeni savaş biçiminin bu iki boyutu, üzerinde durulmaya değer konular. Fakat bu yazıda işaret etmek istediğim bir başka ayrıntının, Batı’nın Ortadoğu’daki yeni yönetim ve iktidar stratejilerine dair ipuçları vermesi noktasında bir hayli önemli olduğunu düşünüyorum. Basitçe temel argümanı şu şekilde formüle edebilirim: İnsansız hava araçlarının pratiği (bombalaması), 11 Eylül sonrası siyasi iklimin bir ürünü olduğu gibi bu iklimin kendisini kuran, sağlamlaştıran ve sürekli kılan bir işleve de sahiptir. Diğer bir ifadeyle, ABD kontrolündeki insansız hava araçlarının geçtiğimiz on yılda yaptığı bombalamalar, 11 Eylül sonrası ABD’nin İslam coğrafyasına yönelik siyasal ilgisinin bir sonucudur. Fakat söz konusu bombalamalar, bir sonuç olduğu kadar 11 Eylül sonrası siyasal iklimde genelde Doğu-Batı özeldi ise ABD ve Ortadoğu arasındaki

’asimetrik’ ilişkiyi kuran ve süreklileştiren bir işleve sahiptir.

Pakistan, Yemen, Afganistan, Somali, Libya, Irak ve Suriye, ABD insansız hava araçları ile sürekli bir şekilde bombalanan ve radikal İslami terörle bu bombalamanın normalleştiği bir hikâyenin temel muhatapları. The Bureau of Investigative Journalism rakamlarına göre, 2004 yılından itibaren Pakistan’da insansız hava araçları ile bombalama gerçekleştiren ABD, bu süre boyunca 759 saldırıda tahmini 2,400 ile 3,888 arasında kişiyi öldürmüştü. Bunların yaklaşık 300’ü sivilken bir 300 kadarının da sivil ya da “militan” olup olmadığı bilinmiyor. Yemen’de ise 2002’den beri 170-200 civarında insansız hava aracı operasyonu düzenleyen ABD, bu operasyonlar kapsamında 811 ile 1073 arası kişiyi öldürmüştü. Bunlardan yaklaşık 85’i sivil iken, yaklaşık 40’ının da kimliği bilinmiyor. Yine The Guardian’ın 24 Kasım 2014 tarihinde yayınladığı bir rapora göre, bu iki ülkede 2014 yılına kadar yapılan 41 hedefli operasyonda 1,147 kişi öldürülmüştü. Kısacası, 2002 müdahalesinden sonra Afganistan’da, 2007’den itibaren Somali’de ve yakın zamanda Libya, Irak ve Suriye’de ABD hava kuvvetleri çok sayıda insansız hava aracı ile operasyon gerçekleştirdi. Bu saldırılar pek çok insanın ölümüne neden oldu.

Pratiğe ilişkin bu kısa bilgiden sonra, Ortadoğu coğrafyasının 11 Eylül sonrası siyasi iklimde sürekli bir şekilde insansız hava araçları ile bombalanıyor olmasının Batı ve bu coğrafya arasında üç önemli ilişki biçimi kurduğunu söyleyebilirim. İlki, bu ülkelerin sürekli bir bombalama ile muhatap olması “radikal İslami terör” coğrafyasının

sınırlarını kuran ve sağlamlaştıran bir işleve sahiptir. İkincisi, söz konusu coğrafya, ABD’nin ‘ilan edilmiş savaşının’ temel muhatabıdır ve savaş yoluyla sürekli bir şekilde disipline edilmektedir. Üçüncüsü, söz konusu bombalamalar, bir tarafta bu pratiği gerçekleştirenin, yani ABD’nin, pratiğe ilişkin tasvir arşivini kurarken, diğer taraftan bombalamanın muhatapları konuşmayan ve tam da bu nedenle bir arşiv üretemeyen konumdadır. Bu üç boyutun açılması, ABD’nin Ortadoğu coğrafyasında insansız hava araçları ile kurduğu temsil ilişkisinin ve bununla bağlantılı olarak iktidar ilişkisinin anlaşılması noktasında kritik bir öneme sahiptir.

İlk tespit bağlamında sorulması gereken kritik soruyu şu şekilde ifade etmek mümkündür: “radikal İslami terörün” kaynağı oldukları için mi bu ülkeler insansız hava araçları ile sürekli bombalanıyorlar, yoksa bu bombalamanın kendisi böyle bir coğrafyanın sınırlarını

mı çiziyor? Kestirmeden bir cevap vermek gerekirse, bombalama pratiğinin kendisi “radikal İslami teröre” ilişkin coğrafi algılamayı sürekliştiren ve sağlamlaştıran bir özelliğe sahip. Bu tespiti bir başka soruyla şu şekilde yeniden formüle edebiliriz: Neden tarihin başka bir döneminde değil de, 11 Eylül sonrası siyasi iklimde böyle bir pratikle muhatapız? (“Çünkü insansız hava araçları tarihin bu döneminde keşfedildi” cevabı yeterli bir cevap değildir) Söz konusu sorunun ima ettiği şey, “radikal İslami teröristlerin” tanımlanmasını ve bunların nasıl ele alınması gerektiğini belirleyen temel hâkim söylemin 11 Eylül sonrası siyasi hegemonik iklimin kendisi olduğudur. Dolayısıyla insansız hava araçlarının bu ülkeleri bombalaması, 11 Eylül sonrası siyasi iklimin bir çıktısı olduğu gibi, aynı zamanda bu iklime anlamını veren ve bu anlamı sürekliştiren pratiklerden birisidir. Tam da bu nedenle, insansız hava araçlarının gerçekleştirdiği

sistemik bombalama pratiği “radikal İslami terör” coğrafyasının sınırlarını kuran ve süreklileştiren bir özelliğe sahiptir.

İkincisi, yani bombalama pratiğinin bir gerçeğe dönüştürdüğü şey ise askeri olarak Ortadoğu coğrafyasının disipline edilmesi ve kontrol altında tutulmasıdır. Bu sadece Irak ve Suriye’nin insansız hava araçları ile bombalanması pratiği ile sınırlı bir şey değildir. Bu pratiği mümkün kılan uzantılardan en önemlisi, Amerika’nın bu bölgedeki üsler üzerinden kurduğu müdahale ağıdır. Katar’daki askeri üsten Körfezdeki deniz üslerine ve Türkiye’deki İncirlik üssüne kadar uzanan askeri mevcudiyet, insansız hava araçlarının bombalamasını mümkün kılan müdahale ağını oluşturuyor. Dolayısıyla Ortadoğu bütünüyle ABD’nin askeri teknoloji ile kuşatılmış durumdadır ve bombalama bu kuşatılma halinin hem bir çıktısı hem de tamamlayıcısıdır. Diğer bir ifadeyle Ortadoğu ABD’nin ilan edilmemiş savaşının hem müttefiki hem de hedefidir. Bunu en net şekilde Pakistan’ın durumunda görmekteyiz. Pakistan bir taraftan ABD’nin güvenlik temelinde bir müttefiki iken aynı zamanda ABD’nin “terörle savaşının” temel muhataplarından biridir. Bu durum 1800’ler ve 1900’lerin ilk yarısında geçerli olan sömürgeci dönemin temel pratiğinin, yani ‘işbirliği kurarak sömürme’ siyasetinin, genel anlamıyla değişmediğini açık bir şekilde göstermektedir.

Sistemik bombalamanın üçüncü ve diğerlerinden daha az önemli olmayan sonucu ise bombalamanın kendisini bilmemiz, fakat bunun karşılığında bombalananın sesini duymuyor olmasıdır. İzleyen, bütün detayına kadar

analiz eden ve arşivi oluşturan, insansız hava araçlarının bağlandığı izleme merkezinin başında oturan görevli, öldürülenin hakkındaki arşivi oluşturma gücünü tekelinde topluyor. Dolayısıyla bombalamanın kendisi, bilimsel bir şekilde hedefin meşruluğu inşa edilmiş bir pratiğe dönüşüyor. Fakat öte yandan, bombalanan muhatapın kendi arşivini oluşturma imkânı ve bunu biz dışarıdaki muhataplarına ulaştırması mümkün değil. En basitinden insansız hava araçlarının yaptığı bombalamaların arşivini bombalamayı yapanın kayıtlarından devşirip oluşturuyoruz. Kısacası, rasyonel ve bilimsel/teknolojik metotlarla bir hedef üretmenin meşruluğu karşısında hedefin kendisinin, kendisi hakkında bir hakikat üretmesi imkânsız kılınmış durumdadır. Bu Michel Foucault’un Kelimeler ve Şeyler’deki “doğal tarih görünebilenin adlandırılmasından başka bir şey değildir” şeklindeki tespiti ile birlikte düşünüldüğünde daha anlamlıdır.

Sonuç olarak insansız hava araçlarının bombalamaları altında ölenlere dair arkada bırakılan kayıtların Nevadadaki Creech Hava Kuvvetleri Üssü’ndeki bilgisayarlar ile sınırlı olması, ABD ve Ortadoğu arasında kurulan hiyerarşik ve asimetric ilişkinin doğasına dair çok şey ifade ediyor. Görünür olmayı görünür hale getiren, yani insansız hava araçları öncesinde hakkında bilgi sahibi olmadığımız “radikal İslami teröristi” tam da o şekilde kuran bu teknolojik arşiv, ABD’nin (/Batı’nın) Ortadoğu üzerinde kurduğu iktidarın en önemli zeminini oluşturmaktadır. ◉

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi